

Самко А. М.,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник
відділу андрагогіки ІПООД імені Івана Зязюна НАПН України
<https://orcid.org/0000-0003-0785-0510>*

САМООСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЗВО: КЛАСИФІКАЦІЯ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

В умовах сучасних трансформацій, зумовлених динамічним розвитком технологій і науки, неперервна освіта набуває вирішального значення для успішної професійної діяльності. Особливої актуальності вона набуває у сфері вищої освіти, де викладачі виступають наставниками майбутніх фахівців. Результативність їхньої діяльності, якість освітнього процесу та конкурентоспроможність закладів вищої освіти значною мірою визначаються рівнем готовності та здатності викладачів до безперервного професійного саморозвитку.

Професійна діяльність науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти (далі – НПП ЗВО) здійснюється в умовах численних викликів, що зумовлюють потребу в постійній адаптації та цілеспрямованій самоосвіті. Передусім це пов'язано з необхідністю опанування сучасних цифрових інструментів і технологій як невід'ємної складової освітнього процесу, а також із безперервним оновленням професійних знань і компетентностей. Трансформація потреб і запитів здобувачів освіти, сформованих у цифрову епоху, зумовлює переосмислення традиційних підходів і впровадження інноваційних, інтерактивних та ефективних освітніх практик.

Професійна самоосвітня діяльність педагога постає як свідомий процес удосконалення особистості фахівця, що передбачає адаптацію індивідуальних якостей до вимог професії, підвищення професійної компетентності та фахове самовдосконалення (Волкова, Кожушко, & Онищенко, 2024). Діяльність НПП ЗВО поєднує наукову, викладацьку, навчальну та методичну складові й спрямована на розвиток професійних знань та особистісне зростання здобувачів освіти. В умовах війни ефективність викладання, психологічна підтримка

здобувачів освіти та адаптація освітнього процесу безпосередньо залежать від готовності викладачів до безперервного навчання. Це актуалізує потребу в розробленні адаптивних стратегій професійного розвитку, упровадженні інноваційних методик і розширенні практик інтеграції цифрових інструментів в освітньому процесі.

У цьому контексті актуалізується необхідність систематизації тенденцій самоосвітньої діяльності НПП ЗВО. Їх зазвичай можна виокремити, описати та простежити, проте складно точно виміряти чи передбачити заздалегідь (Терентьєва, 2016). У межах дослідження тенденцію розглядаємо як стійкий напрям розвитку певного явища, що відображає динаміку змін освітнього середовища та дає змогу прогнозувати подальший розвиток освітніх процесів.

Залежно від дослідницьких цілей і підходів до інтерпретації поняття «тенденція» розрізняють такі підходи до їх групування (Терентьєва, 2016):

- тенденції як процес розвитку (*trends as development*);
- тенденції як інструмент оцінювання змін (*trends as estimation*);
- тенденції як спосіб виявлення закономірностей (*trend-setting / deriving trend*);
- тенденції як прояв певних явищ або процесів (*trend as issue*).

Самоосвітня діяльність НПП ЗВО характеризується безперервною динамікою розвитку під впливом технологічного прогресу, глобалізаційних процесів і зростання вимог до професійних компетентностей. Її трансформація визначається сукупністю тенденцій, що відображають як глобальні, так і локальні зміни освітнього середовища. З метою системного аналізу їх доцільно класифікувати за визначеними критеріями, що дає змогу окреслити масштаби та динаміку.

Водночас дослідження цих тенденцій певною мірою містить елемент суб'єктивності, зумовлений авторським підходом до їх ідентифікації та інтерпретації. Крім того, вони не завжди можуть бути однозначно віднесені до конкретної групи, що пояснюється умовністю класифікації. Нижче подано запропоновану систематизацію (табл.).

Класифікація тенденцій самоосвітньої діяльності НПП ЗВО

Критерії	Типи	Приклади тенденцій
За регіоном поширення	Глобальні	Глобалізація освітніх можливостей; доступ до міжнародних платформ.
	Регіональні	Національні освітні ініціативи.
	Локальні	Інституційні практики самоосвіти.
За тривалістю існування	Наскрізні	Безперервність освіти; розвиток цифрових компетентностей.
	Ситуативні	Адаптація до воєнних умов; розвиток навичок інформаційної безпеки, психологічної стійкості.
За наслідками, які можна оцінити	Позитивні	Підвищення ефективності самоосвіти; розвиток саморегуляції.
	Негативні	Цифрова втома, нерівність доступу.
	Дискурсивні	Використання ІІІ (персоналізація ↔ ризики залежності).
За характерними рисами	Домінантні	Цифровізація; міждисциплінарність; розвиток soft skills.
	Суперечливі	Цифровізація ↔ цифрова втома; автономія ↔ технологічна залежність.
За рівнем динамічності	Динамічні	Опанування нових технологій; мережева взаємодія.
	Еволюційні	Утвердження освіти впродовж життя; інституціоналізація самоосвіти.
	Прогностичні	Персоналізація навчання; інтеграція штучного інтелекту.
За ступенем прояву	Актуальні	Цифровізація; мікронавчання; мережеві спільноти.
	Потенційні	Персоналізовані освітні екосистеми; розширення застосування ІІІ.
За ступенем підпорядкованості	Провідні	Безперервність навчання; цифровізація; професійна самореалізація.
	Похідні	Саморефлексія; саморегуляція; розвиток soft skills.

Складено автором на основі опрацювання (Терентьєва, 2016) та власних узагальнень.

Варто наголосити, що запропонована класифікація має умовний характер, оскільки тенденції самоосвітньої діяльності НПП ЗВО можуть перетинатися, взаємодіяти та одночасно проявлятися в межах кількох груп. Водночас її застосування дає змогу:

- структурувати тенденції самоосвітньої діяльності;
- виявити пріоритетні напрями їх розвитку;
- систематизувати сучасні прояви професійного розвитку;

- окреслити практичні орієнтири для підвищення ефективності самоосвітньої діяльності.

Підсумовуючи, зазначимо, що самоосвітня діяльність науково-педагогічних працівників ЗВО постає як динамічний і багатовимірний процес, розвиток якого зумовлюється впливом глобалізаційних процесів, технологічних інновацій і трансформацією вимог до професійних компетентностей. Виявлені та систематизовані тенденції відображають багатовекторний і взаємозумовлений характер цього процесу, поєднання локальних і глобальних чинників, ситуативних викликів і довготривалих еволюційних змін, що створює підґрунтя для підвищення ефективності самоосвітньої діяльності.

Література

Волкова, Н., Кожушко, С., & Онищенко, М. (2024). Самоосвіта викладача в умовах воєнного стану: з досвіду закладу вищої освіти. *Alfred Nobel University Journal of Pedagogy and Psychology*, 1(27), 18–27. DOI: [10.32342/2522-4115-2024-1-27-2](https://doi.org/10.32342/2522-4115-2024-1-27-2)

Терентьева, Н. (2016). Тенденції розвитку університетської освіти України: теоретичні основи визначення нових векторів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*, 2, 69–76. http://nbuv.gov.ua/UJRN/vknutshp_2016_2_19

Семенов О. М.,

доктор педагогічних наук, професор, керівник Центру науково-освітнього партнерства і мережевої взаємодії Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка
<https://orcid.org/0000-0002-8697-8602>

ПАРТНЕРСТВО ЯК ЧИННИК ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ З ОСВІТНІХ НАУК

Нові реалії зумовлюють необхідність системного оновлення інституційних практик підготовки фахівців, здатних здійснювати інноваційну освітньо-наукову діяльність. Зокрема, підготовка майбутніх докторів філософії (PhD) у галузі освітніх наук має орієнтуватися на розвиток цілісної особистості дослідника, який володіє навичками самостійного наукового пошуку, критичного мислення, відповідального використання інформації, дотримується етичних і правових